
AUTOR

mjr mgr Marek Kuczyński
m.kuczynski@akademia.mil.pl
ASzWoj

OCENA HYBRYDOWYCH ZAGROŻEŃ GRANICY PAŃSTWA W ASPEKTCIE WYKORZYSTANIA WOJSK OBRONY TERYTORIALNEJ

Słowa kluczowe: granica, bezpieczeństwo granicy, zagrożenia państwa, zagrożenia transgraniczne, zagrożenia hybrydowe, Straż Graniczna, Wojska Obrony Terytorialnej

Wprowadzenie

Bezpieczeństwo Polski można oceniać na kilka sposobów oraz stosując różne kryteria. W literaturze przedmiotu najczęstszą metodą charakterystyki bezpieczeństwa państwa jest analiza dokonywana przez pryzmat możliwości przeciwstawienia się potencjalnym zagrożeniom. Dlatego analiza bezpieczeństwa wymaga identyfikacji, kategoryzacji i wartościowania czynników stwarzających zagrożenia. Jednym z podstawowych determinantów zagrożeń jest obszar państwa, który umożliwia podstawowy podział na wewnętrzne i zewnętrzne.

Zagrożenia wewnętrzne odnoszą się do środowiska wewnętrznego państwa, czyli krajowego. Bezpieczeństwo w tym obszarze będzie związane ze stanem funkcjonowania państwa, wynikającego z realizacji przez państwo funkcji ochrony porządku konstytucyjnego, bezpieczeństwa publicznego i powszechnego.

Zagrożenia zewnętrzne mają źródło w środowisku zewnętrznym (pozakrajowym czy międzynarodowym). Bezpieczeństwo zewnętrzne związane jest ze stanem funkcjonowania, w którym państwo jest zdolne do pełnienia funkcji ochronno-obronnych własnego terytorium i obywateli oraz funkcjonowania przedstawicieli państwa w środowisku międzynarodowym.

We wstępie należy podkreślić, że Polska jak każde autonomiczne państwo składa się z trzech nierozdzielnych elementów, które stanowią o jego istnieniu, czyli społeczeństwa, terytorium i władzy (teoria Georga Jellinka). W myśl tej zasady państwo to trwałe związki ludzi stale za-

*mieszkujących określone terytorium, podlegających władzy zwierzchniej*¹. Na tej podstawie możemy stwierdzić, że państwo nie może istnieć bez terytorium, którego obszar wyznacza granica.

Celem niniejszego artykułu jest dokonanie wstępnej oceny wielowymiarowego środowiska zagrożeń bezpieczeństwa narodowego w obszarze granicy państwa. Ponadto identyfikacja obecnych i perspektywicznych zagrożeń powinny służyć kształtowaniu zdolności Sił Zbrojnych (i innych służb) do ochrony granicy państwowej.

Obecnie główną rolę w ochronie granicy państwa pełni wiele organów administracji rządowej i pozarządowej, takich jak Straż Graniczna, Policja, Służba Celną, Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencja Wywiadu, Służba Wywiadu Wojskowego, Służba Kontrwywiadu Wojskowego, Frontex i inne. Zaznaczyć należy, że wymienione formacje mają charakter policyjny, śledczy (organów ścigania) oraz wywiadowczy i nie posiadają sił i środków (wymaganych zdolności) do przeciwdziałania zewnętrznym zagrożeniom militarnym. Konstatując powyższe, należy stwierdzić, że w przypadku nasilenia potencjalnej sytuacji kryzysowej zmierzającej do konfliktu militarnego odpowiedzialność w zakresie przeciwdziałania zagrożeniom w obszarze granicy państwa będzie spoczywać na SZ RP, ze względu na posiadane zdolności.

Dokonując charakterystyki i tendencji współczesnych konfliktów, należy zwrócić uwagę na zwiększającą się rolę wrogich działań poniżej progu wojny oraz zagrożeń o charakterze hybrydowym. Doświadczenia współczesnych konfliktów obrazują środowisko walki jako wielowymiarowe, w którym przeciwnik jest trudny do zdefiniowania ze względu na celowe ukrywanie lub fałszowanie oznak prawdziwej przynależności do wrogiej organizacji (także państwa agresora). Coraz częściej zauważa się stosowanie taktyki jednoczesnego prowadzenia działań konwencjonalnych i niekonwencjonalnych z szerokim stosowaniem środków niemilitarnych do realizacji celów operacyjnych i strategicznych. We współczesnych konfliktach możliwe jest wykorzystywanie szerokiego spektrum form nacisku od *siły miękkiej poprzez siłę pośrednią do twardej siły*². Przeciwdziałanie zagrożeniom tego typu stanowi obecnie wyzwanie dla SZ RP i wymaga przewartościowania użycia ich poszczególnych rodzajów oraz stosowania nowej strategii i taktyki. Zadania w zakresie przeciwdziałania zagrożeniom hybrydowym (w tym zagrożeniom granicy państwa) z powodzeniem mogą być wykonywane przez Wojska Obrony Terytorialnej.

¹ A. Sylwestrzak, *Historia doktryn politycznych i prawnych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, 1994, s. 373.

² Por. A. Antczak-Barzan, Z. Śliwa, R. Zaniewski, *Wojna XXI wieku. Początki wojny trzeciej fali*, Vizja, Warszawa, 2016, s. 68.

Znaczenie i charakterystyka granicy Rzeczypospolitej Polskiej w ujęciu bezpieczeństwa narodowego

Granice państw oprócz tego, że wyznaczają położenie geograficzne i określają obszar państwa, spełniają wiele innych określonych funkcji, które można podzielić na zewnętrzne i wewnętrzne. Wewnętrzna funkcja granicy państwowej jest związana z władzą danego państwa nad społeczeństwem w granicach danego terytorium. Oznacza to, że państwo realizuje swoją funkcję wynikającą z posiadanej władzy, czyli przykładowo: zapewnia kontrolę migracji, transferów finansowych i rzeczowych, ochronę dóbr naturalnych i ochronę środowiska, przepływu niektórych informacji poza teren państwa³. Funkcja zewnętrzna związana jest z ograniczeniem dostępu ze strony wszelkich podmiotów pozostających poza jego terytorium mogących wpłynąć negatywnie na kondycję państwa, czyli społeczeństwa, władzy lub terytorium. Funkcja zewnętrzna granicy państwa będzie związana w głównej mierze z zapewnieniem szeroko pojętego bezpieczeństwa państwa, głównie politycznego i militarnego, a także ekonomicznego, społeczno-kulturowego, ekologicznego. Granica w takim znaczeniu podkreśla atrybut suwerenności i terytorialności państwa.

Dodatkowym aspektem bezpieczeństwa wyznaczanego przez granicę Polski jest odpowiedzialność za ochronę części zewnętrznej granicy Unii Europejskiej w związku z funkcjonowaniem naszego kraju w strefie Schengen. Dlatego można uznać, że granica wraz z pasem nadgranicznym stanowi pierwszy obszar, gdzie mogą pojawić się symptomy zagrożenia skierowane na destabilizację sytuacji w Polsce lub innych krajach Unii Europejskiej. W związku z powyższym odpowiedzialność za wykrywanie i zwalczanie zagrożeń w obszarze nadgranicznym, w świetle uczestnictwa Polski w grupie państw strefy Schengen, stwarza zaufanie w sprawach bezpieczeństwa oraz jest swoistym wskaźnikiem wiarygodności partnerstwa. Analogicznie należy postrzegać członkostwo Polski w NATO (OTAN), ze względu na zbieżność granicy wschodniej Polski (z wyjątkiem odcinka z Litwą) z wschodnią granicą organizacji.

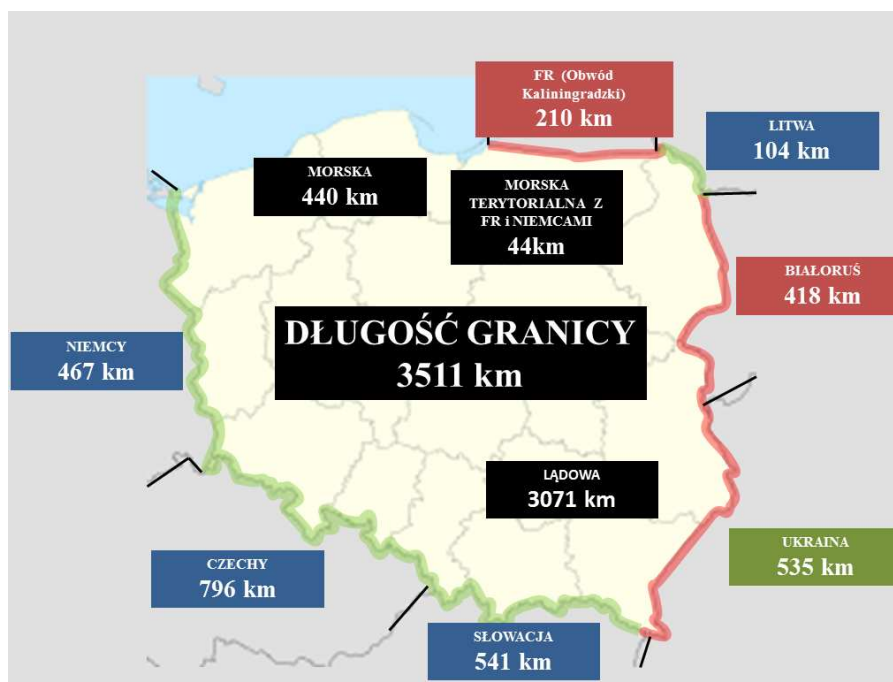
W świetle przepisów prawa krajowego *granicą Rzeczypospolitej Polskiej, zwaną dalej „granicą państwową”, jest powierzchnia pionowa przechodząca przez linię graniczną, oddzielająca terytorium państwa polskiego od terytoriów innych państw i od morza pełnego. Granica państwowa rozgranicza również przestrzeń powietrzną, wody i wnętrze ziemi*⁴. Obecnie Polska graniczy z siedmioma państwami: od północy z Federacją Rosyjską

³ G. Baławajder, *Granica polsko-czeska w kontekście integracji europejskiej. Różne aspekty standardów europejskich*, UO, Opole, 2003.

⁴ Ustawa z dnia 12 października 1990 r. o ochronie granicy państwowej, Dz. U. z 1990 r., nr 78, poz. 461, art. 1.

(z jej obwodem kaliningradzkim) i Litwą, od wschodu z Białorusią i Ukrainą, od południa ze Słowacją i Czechami, od zachodu z Niemcami. Taki podział granic został ukształtowany poprzez rozpad Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich w 1991 r. i powstanie suwerennych państw: Ukrainy, Białorusi oraz Litwy (deklaracja niepodległości w 1990 r.). Ponadto w 1993 r. dokonął się formalny podział Czechosłowacji na Czechy i Słowację. Powyższe podziały w rzeczywistości nie wpłynęły na zmianę długości granicy Polski.

Pojęcie granicy dla Polaków nabrało nowego znaczenia 1 maja 2004 r. po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej oraz 30 marca 2008 r. po dołączeniu do państw strefy Schengen⁵. Taki stan prawny pozwala Polsce osiągnąć wiele korzyści zarówno w sferze rozwoju gospodarczego, jak i społeczno-kulturalnego. Z drugiej strony wskazuje na szerokie spektrum zagrożeń transgranicznych.

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Atlas geograficzny*, Demart, Warszawa, 2015.

Rys. 1. Długość granicy Polski

⁵ Strefa Schengen jest obszarem, w którym na mocy porozumień międzynarodowych zniesiona została kontrola graniczna na granicach wewnętrznych. Oznacza to, że na granicach pomiędzy państwami członkowskim obszaru Schengen (29 państw – stan na marzec 2017 r.) nie będzie prowadzona kontrola graniczna, zlikwidowane zostaną przejścia graniczne na wewnętrznych granicach lądowych strefy Schengen i możliwe stanie się ich przekraczanie w dowolnym miejscu i o dowolnej porze, pod warunkiem posiadania dokumentu tożsamości.

Granica państwowa stanowi 3511 km, z czego lądowa 3071 km, morska 440 km⁶, a morska terytorialna 44 km (z Rosją i Niemcami). Większość granic Polski ma charakter naturalny (zachodnia, południowa, południowo-wschodnia), natomiast część odcinków granicy wschodniej i północnej (lądowej) posiada charakter sztuczny⁷.

Dokonując analizy struktury granicy, można wyróżnić trzy zasadnicze elementy: linia graniczna, pas drogi granicznej, strefa nadgraniczna, które razem tworzą tzw. *pogranicze*. *Linia graniczna* to miejsce przecięcia granicy państwowej z powierzchnią ziemi bądź z wodami powierzchniowymi. *Pas drogi granicznej* jest obszarem o szerokości 15 metrów, licząc w głąb kraju od linii granicznej. Natomiast najszersza jest *strefa nadgraniczna*, która obejmuje cały obszar gmin przyległych do granicy państwowej, a na odcinku morskim - do brzegu morskiego. Jeżeli określona w ten sposób szerokość strefy nadgranicznej nie osiąga 15 km, włącza się do strefy nadgranicznej również obszar gmin bezpośrednio sąsiadujących z gminami przyległymi do granicy państwowej lub brzegu morskiego⁸.

Na odcinku granicy z **Federacją Rosyjską** (210 km) w jej strefie nadgranicznej istnieje 19 gmin w 7 powiatach i w 3 województwach⁹:

- w województwie pomorskim (1 gmina): Kamień Pomorski;
- w województwie warmińsko – mazurskim (16 gmin): Braniewo, Płoskinia, Pieniężno, Lelkowo, Górowo Iławeckie, Bartoszyce, Sępólno, Korsze, Barciany, Srokowo, Węgorzewo, Pozezdrze, Budry, Banie Mazurskie, Gołdap, Dubeninki;
- w województwie podlaskim (2 gminy): Filipów, Przerośl¹⁰.

Ochronę granicy na odcinku z FR pełni Warmińsko-Mazurski Oddział Straży Granicznej. Rozmieszczenie placówek SG oraz przejść granicznych zostało zobrazowane na poniższym rysunku.

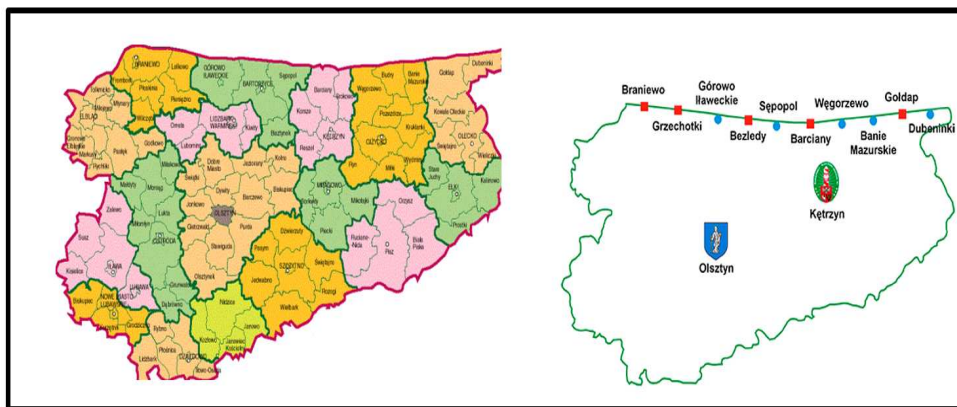
⁶ Długość linii brzegowej 770 km, *Atlas geograficzny*, Demart, Warszawa, 2015.

⁷ Granica naturalna przebiega zgodnie z rzeźbą terenu (np. rzeki, morza, pasma gór), granica sztuczna przebiega bez uwzględnienia charakterystyki terenu, por. W. Góralczyk, S. Sawicki, *Prawo międzynarodowe publiczne w zarysie*, Warszawa, 2009, s. 186.

⁸ *Ustawa o ochronie granicy...*, art. 9-12.

⁹ Przedstawienie szczegółowego podziału administracyjnego strefy nadgranicznej związane jest ze wstępną koncepcją utworzenia tzw. *Stálych Rejonów Odpowiedzialności* dla pododdziałów Obrony Terytorialnej, zgodnie z którą dla plutonu OT będzie przypisany rejon gminy, dla kompanii – rejon powiatu.

¹⁰ *Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 29 sierpnia 2005 r. w sprawie wykazu gmin i innych jednostek zasadniczego podziału terytorialnego państwa położonych w strefie nadgranicznej oraz tablicy określającej zasięg tej strefy*, <http://isap.sejm.gov.pl> [dostęp 03.05.2017].

Źródło: opracowanie własne na podstawie <http://www.wm.strazgraniczna.pl>.

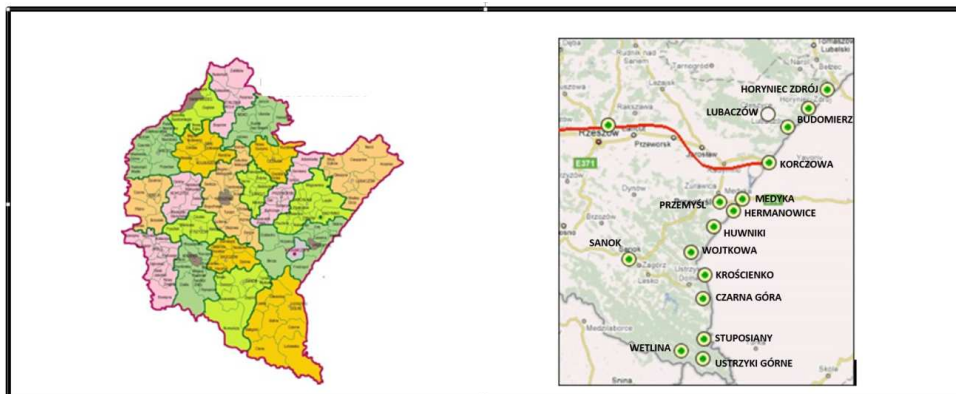
Rys. 2. Placówki Straży Granicznej w województwie warmińsko – mazurskim

Granica na odcinku z FR, z punktu widzenia jej specyfiki, jest wyjątkowo trudna w realizacji zadań ochrony i obrony. Właściwości granicy na tym odcinku wynikają z jej sztucznego podziału w 1945 r. jako konsekwencji II wojny światowej. Region ten został podzielony, bez uwzględnienia naturalnych przeszkód terenowych, pomiędzy ZSRR i Polskę. Z podziału wynika liczna sieć dróg transgranicznych (około 40 na odcinku 210 km). Drogi są utrzymywane przez stronę sąsiednią na wysokim poziomie technicznym.

Na odcinku granicy z **Białorusią** (418 km) w jej strefie nadgranicznej istnieje 40 gmin w 5 powiatach, na terenie 2 województw:

- w województwie podlaskim (25 gmin): Giby, Płaska, Lipsk, Sztabin, Dąbrowa Białostocka, Nowy Dwór, Sidra, Kuźnica, Sokółka, Szudziałowo, Krynki, Gródek, Michałowo, Narewka, Czyże, Hajnówka, Białowieża, Orla, Dubicze Cerkiewne, Boćki, Kleszczele, Czeremcha, Milejczyce, Nurzec Stacja, Mielnik;
- w województwie lubelskim (15 gmin): Konstantynów, Leśna Podlaska, Janów Podlaski, Biała Podlaska, Rokitno, Terespol, Zalesie, Piszcząc, Kodeń, Tuczna, Sławatycze, Sosnówka, Hanna, Włodawa, Wiryki.

Ochronę granicy na odcinku z Białorusią pełni Podlaski Oddział Straży Granicznej. Rozmieszczenie placówek SG oraz przejść granicznych zostało zobrazowane na rys. 3.

Źródło: opracowanie własne na podstawie informacji zawartych na oficjalnej stronie internetowej Bieszczadzkiego Oddziału SG <http://www.bieszczadzki.strazgraniczna.pl>.

Rys. 4. Placówki Straży Granicznej w województwie podkarpackim

Położenie w tej części Europy oraz stosunkowo łagodne (pod względem rzeźby terenu) ukształtowanie granicy wschodniej i zachodniej powoduje, iż Polska znajduje się na dogodnym szlaku komunikacyjnym łączącym wschodnią i zachodnią część Europy. Szlaki te wyznaczają dogodny kierunek handlowy, ale także w historii wyznaczały dogodne kierunki działań wojennych mocarstw zachodnich prowadzących wojny z Rosją (Niemcy – I i II wojna światowa, Francja – wojny napoleońskie). Ponadto przez terytorium naszego kraju istnieje dogodna sieć komunikacyjna łącząca północną Europę z południową (zwłaszcza kierunek bałkański).

Znaczenie szlaków handlowych biegnących przez terytorium naszego kraju podkreśla także fakt przebiegania na wschodzie granicy zewnętrznej dwóch bloków gospodarczych: Unii Europejskiej, do której należy Polska, i Euroazjatyckiej Unii Gospodarczej (m.in. Białoruś i Rosja). Powoduje to, iż nasza granica rozdziela dwa różne organizmy gospodarcze, co przynosi zarówno dobre skutki (przepływ towarów i usług oraz ruch tranzytowy), jak i negatywne (przemyt ludzi i materiałów). Zagrożenia te potęguje także fakt, iż przez Rosję, Białoruś i Ukrainę przebiega szlak przemytniczy łączący kraje Azji środkowej z Europą zachodnią (przemyt, handel ludźmi).

Rozpatrując aspekty demograficzne związane z geograficznym położeniem Polski (w odniesieniu do zagrożeń granicy państwowej), należy powiązać występowanie ogółu ludności z mniejszościami narodowymi (tab. 1).

Tabela 1. Szacunkowa liczebność mniejszości narodowych w Polsce¹¹

LP.	NARODOWOŚĆ MNIEJSZOŚCI	SZACUNKOWA LICZEBNOŚĆ [tys.]
1.	Niemcy	250 - 400
2.	Ukraińcy	200 - 300
3.	Białorusini	200 - 300
4.	Łemkowie	50 - 65
5.	Cyganie (Romowie)	25
6.	Słowacy	20
7.	Litwini	20
8.	Rosjanie	7 - 15
9.	Żydzi	5 - 15
10.	Czesi i Morawianie	2 - 3

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Atlas geograficzny*, Demart, Warszawa, 2015.

Mniejszość ukraińska w sposób zwarty zamieszkuje obszary położone wzdłuż północnego i południowo-wschodniego odcinka granicy lądowej. Granica wschodnia skupisk ludności ukraińskiej pokrywa się ze wschodnią granicą województwa podkarpackiego, zaś w obszarze Pojezierza Mazurskiego mniejszość ta jest równomiernie rozrzucona (akcja *Wisła*). Dodatkowo ludność ta zamieszkuje tereny Dolnego Śląska i Pomorza Zachodniego, jednakże nie w bezpośrednim sąsiedztwie granicy państwowej (w sposób zwarty).

Pozostałe skupiska mniejszości narodowych wywodzących się z krajów sąsiedzkich zamieszkuje w sposób zwarty obszary nadgraniczne z ich krajami pochodzenia.

Mniejszość białoruska na północ od rzeki Bug (koniec jej odcinka granicznego) do Kotliny Biebrzańskiej.

Mniejszość rosyjska, stosunkowo niewielka, skupiona jest w dużych miastach polskich (np. Warszawa, Łódź, Białystok), a w obszarze nadgranicznym w rejonie Pojezierza Suwalskiego.

Identyfikacja wybranych zagrożeń hybrydowych państwa w strefie nadgranicznej

W ostatnich latach zarówno w środowisku naukowym, jak i przestrzeni medialnej, stało się popularne nadawanie nowych nazw staremu jak histo-

¹¹ Liczba mniejszości dotyczy ludności stale (pokoleniowo) zamieszkującej terytorium RP. Nie uwzględnia tzw. emigracji zarobkowej, której wielkość może sięgać od kilkuset tysięcy (pobyt legalny) do ponad miliona (z pobytem nielegalnym, krótkotrwałym i sezonowym).

ria ludzkości pojęciu *wojna*. W rzeczywistości wszystkie nowe pojęcia dotyczą raczej sposobu prowadzenia działań zbrojnych lub podłoża konfliktu zbrojnego, np. totalna, podprogowa, hybrydowa, stara wojna, religijna itp. Szczególnie popularne stało się pojęcie wojny podprogowej i hybrydowej. Oba przypadki dotyczą wojny prowadzonej różnymi sposobami i z różnym natężeniem oraz tendencją do unikania oficjalnego jej wypowiedzenia, a więc problem „nowości” dotyczy sposobów prowadzenia działań i ilości angażowania potencjałów niż samego zjawiska wojny. Ponadto nowe podejście do prowadzenia działań wojennych wykazuje, że totalna ruina atakowanego państwa stała się efektem niepożądanym, budzącym odrazę opinii publicznej świata, a w konsekwencji izolację i zagrożenie upadkiem państwa agresora¹².

Na podstawie analizy ostatnich konfliktów zbrojnych można zaobserwować zjawiska, które jednoznacznie wskazują na wrogie działania określane mianem *poniżej progu wojny*. Ponadto uwidacznia się wyraźnie tendencja do uzyskania zdolności do prowadzenia walki bezkontaktowej i tworzenia sił, które mogą z powodzeniem stawiać opór przeważającemu przeciwnikowi. Dlatego należy wziąć pod uwagę nowe podejście do zagadnień wojny i działań wojennych zarówno zbrojnych, jak i niezbrojnych.

W literaturze przedmiotu zarówno w polskiej, jak i obcojęzycznej, występuje wiele definicji pojęcia *wojny hybrydowej* [ang. *hybridwarfare*]. Według przedstawicieli Biura Bezpieczeństwa Narodowego *wojna hybrydowa to wojna łącząca w sobie jednocześnie różne możliwe środki i metody przemocy, w tym zwłaszcza zbrojne działania regularne i nieregularne, operacje w cyberprzestrzeni oraz działania ekonomiczne, psychologiczne, kampanie informacyjne (propaganda) itp.*¹³ Powyższa definicja jest zbieżna z obowiązującą w NATO (OTAN).

Nieco odmienną, bardziej rozwiniętą definicję prezentuje przedstawiciel Instytutu Studiów Strategicznych Stanów Zjednoczonych Frank G. Hoffman, który uznawany jest za jeden z największych światowych autorytetów w zakresie współczesnych konfliktów, w tym działań hybrydowych. Wg F.G. Hoffmana wojna hybrydowa to *działania polegające na wykorzystaniu środków militarnych i niemilitarnych zintegrowanych w operacji, która ma zaskoczyć nieprzyjaciela, a potem umożliwić przejęcie inicjatywy i osiągnięcie korzyści przez oddziaływanie psychologiczne. W tym celu na dużą skalę są wykorzystywane działania dyplomatyczne, informacyjne i radioelektroniczne. Prowadzi się także operacje w cyberprzestrzeni,*

¹² Na podstawie wystąpienia gen. rez. dr W. Michalskiego w czasie konferencji organizowanej przez Zakład Działań Wojsk Lądowych i Obrony Terytorialnej nt. *Działania Wojsk Lądowych i Wojsk Obrony Terytorialnej w świetle współczesnych wyzwań i zagrożeń*, ASzWoj, Warszawa, 2017.

¹³ <http://www.bbn.gov.pl/pl> [dostęp 12.05.2017].

*ukrywając jak najdłużej działania wojskowe i wywiadowcze, co następuje w połączeniu z wywieraniem silnej presji ekonomicznej*¹⁴.

W zaprezentowanej powyżej definicji należy zwrócić szczególną uwagę na wyodrębnienie etapu skrytych działań, w trakcie których państwo atakowane jest nieświadome wrogiego oddziaływania.

Teoretycy sztuki wojennej Stanów Zjednoczonych już w 2008 r. określili, że treścią omawianych działań będzie łączenie konwencjonalnych zdolności z taktyką nieregularnych formacji zbrojnych, działaniami terrorystycznymi oraz kryminalnymi. Celem działalności kryminalnej w tym rozumieniu będzie prawdopodobnie:

- destabilizowanie funkcjonowania lokalnych władz;
- wspieranie rebeliantów oraz wszelkich opozycjonistów poprzez dostarczanie wysoko zaawansowanej technologicznie broni i amunicji oraz środków finansowych;
- wsparcie (szczególnie w terenie zurbanizowanym) funkcjonowania grup specjalnych, obejmującej również narkoterroryzm. Jednocześnie należy założyć, że przeciwnik będzie stosował wszystkie wyżej wymienione techniki działań jednocześnie¹⁵.

Prezentowane przez współczesnych polskich teoretyków z zakresu bezpieczeństwa i obronności zagrożenia państwa można podzielić na wewnętrzne i zewnętrzne.

Zagrożeniami bezpieczeństwa państwa, w których dominują czynniki wewnętrzne, mające wpływ na system ochrony granic państwowych, są:

- zamieszki lub fale strajków z zasięgu regionalnym lub ogólnokrajowym;
- kryzysy ekonomiczne;
- zbrojne przewroty polityczne lub powstania nieprzekształcone w wojnę domową;
- kryzysy polityczne zagrażające demokratycznemu porządkowi w państwie, zdarzenia godzące w porządek konstytucyjny;
- terroryzm, przestępczość zorganizowana¹⁶.

Wśród zagrożeń, o których decydują czynniki zewnętrzne, można wymienić:

- masowe migracje;
- prowokacje zbrojne, starcia lub incydenty graniczne;
- wojnę domową lub wojnę między państwami sąsiadującymi;
- konflikt zbrojny między państwami sąsiadującymi;

¹⁴ F.G. Hoffman, *Hybrid Warfare. Challenge and Response, The Military Balances 2015*, s. 18-19.

¹⁵ P.J. Smith, *Terrorism in the Year 2020: Examining the Ideational, Functional and Geopolitical Trends that Will Shape Terrorism in the Twenty-First Century*, NSDM Department, US Naval War College, Newport, USA, March 2008, s. 59.

¹⁶ B. Wiśniewski, R. Jakubczak (red.), *System ochrony granicy państwowej Rzeczypospolitej Polskiej. Stan obecny i prognozy na przyszłość*, WSPol, Szczytno, 2015, s. 50.

- konflikt zbrojny między państwami z dalszego otoczenia, zagrażający wprost lub pośrednio interesom narodu;
- interwencję zbroją państwa-mocarstwa;
- interwencję militarną państwa w ramach sojuszu, wynikającą ze zobowiązań międzynarodowych, realizowaną w ramach przywracania lub wymuszania pokoju¹⁷.

Biorąc pod uwagę zaprezentowane zagrożenia bezpieczeństwa państwa oraz dokonując analizy konfliktów ostatnich 10 lat (Gruzja, Ukraina, Syria), można założyć, że scenariusz potencjalnej wojny będzie przebiegał zgodnie z wariantem, w którym przeciwnik zastosuje działania hybrydowe. Ponadto zmieni się wymiar wojny, gdyż prowadzenie tzw. dużych wojen, w których zaangażowana jest większa część potencjału państwa, staje się obecnie nieopłacalne ze względu na zwiększone ryzyko dla rządzących. Prowadzenie „dużych wojen” może skutkować upadkiem gospodarki państwa agresora, ruiną państwa i społeczeństwa, a w konsekwencji upadkiem elit rządzących. Dlatego obecnie prowadzone są wojny nowego typu, które określa się mianem *małych zwycięskich wojen*¹⁸, które charakteryzują się mniejszym (w porównaniu do dużych wojen) nakładem finansowym oraz generowaniem stosunkowo mniejszych strat, które można łatwo ukryć. Efektem prowadzenia *małych zwycięskich wojen* jest poparcie społeczeństwa dla polityki państwa, która manifestuje międzynarodową mocarstwowość i *dumę narodu, cywilizacji i wiary*¹⁹.

Na podstawie przedstawionych powyżej teoretycznych aspektów zagrożeń bezpieczeństwa narodowego oraz analizy współczesnych konfliktów, można zaproponować rozwiązanie, w którym zagrożenia będą przybierały następujące formy:

- **Prowadzenie działań informacyjnych**

Wykonawcą mogą być służby specjalne państw obcych (służby odpowiedzialne za propagandę), siły specjalne oraz media pod kontrolą państwa agresora. Prowadzenie tego typu działań będzie ciągłe, ze szczególnym nasileniem w czasie jawnej agresji militarnej. Miejscem działań będzie wewnętrzne środowisko medialne państwa agresora, medialne środowisko międzynarodowe oraz środowisko mniejszości narodowej agresora w państwie atakowanym. Cel działania przeciwnika to prawdopodobnie uzyskanie poparcia społeczeństwa oraz mniejszości narodowej w prowadzonej agresywnej polityce państwa. Ponadto celem może być próba przekonania opinii międzynarodowej o legalności prowadzonych działań i ukazania

¹⁷ Tamże, s. 51.

¹⁸ Termin zaproponowany przez gen rez. dr. W. Michalskiego w czasie konferencji organizowanej przez Zakład Działań Wojsk Lądowych i Obrony Terytorialnej nt. *Działania Wojsk Lądowych i Wojsk Obrony Terytorialnej w świetle współczesnych wyzwań i zagrożeń*, ASzWoj, Warszawa, 2017.

¹⁹ Tamże.

strony przeciwnej jako brutalnego agresora, pozbawionego wartości moralnych. Wrogie działania informacyjne będą przejawiać się poprzez manipulowanie informacją w przekazie telewizyjnym i radiowym (wiadomości, programy publicystyczne, dokumentalne) oraz propagandę i dezinformację w cyberprzestrzeni (media społecznościowe, publikacje podrabianych dokumentów – „kontrolowany wyciek” itp.).

Zakładanym skutkiem prowadzonych działań informacyjnych może być akceptacja społeczeństwa państwa agresora dla jego polityki. Ponadto efektem może być uzyskanie poparcia wśród mniejszości narodowej własnej w państwie atakowanym oraz uzyskanie świadomości separatystycznej wśród mniejszości. Jednym z istotnych rezultatów działań może być uniknięcie sankcji od podmiotów międzynarodowych, osłabienie pozycji państwa atakowanego na arenie międzynarodowej oraz doprowadzenie do wykluczenia z uczestnictwa w organizacjach polityczno-militarnych lub gospodarczych.

- **Stosowanie „miękkiej i pośredniej siły”** – działania polityczne na arenie międzynarodowej, działania wymierzone w ekonomię suwerena, demonstracja siły, działania w przestrzeni cybernetycznej.

Rozpatrując zagadnienie siły, należy zauważyć, że może być rozumiana na dwa sposoby. Pierwszy dotyczy posiadanych zasobów oraz umiejętności ich przekształcania w strategię. Drugie znaczenie siły dotyczy (...) *zdolności wpływania na innych w celu osiągnięcia określonych rezultatów*²⁰. W literaturze przedmiotu *siła* definiowana jest jako (...) *zdolność zmieniania postępowania za pomocą stosowania określonych zasobów zgodnie z przyjętą strategią w celu osiągnięcia pożądaných efektów*²¹.

Przyjęty podział wyróżnia trzy typy siły: militarną (twardą), ekonomiczną (pośrednią) i miękką. Jednocześnie należy zaznaczyć, że poszczególne typy siły mogą być realizowane przez różne narzędzia, czyli siły militarne mogą stosować elementy siły miękkiej²².

Wykonawcą tych działań będą przede wszystkim służby specjalne, które poprzez działania dyplomatyczne będą dokonywały prób dyskredytacji władz rządzących suwerena na arenie międzynarodowej. Ponadto działania będzie ukierunkowane na osłabienie więzi i sojuszy polityczno-militarno-gospodarczych państwa atakowanego. Dodatkowym czynnikiem może być presja ekonomiczna poprzez wstrzymanie wymiany handlowej, zawyżone ceny surowców naturalnych, szantaż poprzez ograniczanie dostępu do surowców naturalnych i w konsekwencji dążenie do doprowadzenia suwerena do statusu „państwa upadłego”, niezdolnego do samodzielnego funkcjonowania.

²⁰ A. Antczak-Barzan, Z. Śliwa, R. Zaniewski, *Wojna XXI wieku. Początki wojny trzeciej fali*, Vizja, Warszawa, 2016, s. 68.

²¹ Tamże, s. 68.

²² Por. tamże, s. 67.

Kolejnymi formami stosowania siły (pośredniej) mogą być działania demonstracyjne i prowokacyjne poprzez zbliżanie infrastruktury militarnej do granicy państwowej, organizacja międzynarodowych ćwiczeń z wojskami w ramach rozszerzania sojuszy militarnych, zwiększanie zdolności operacyjnych i wzrost potencjału militarnego.

- **Przenikanie wrogich elementów**

Opisywane działania mogą odbywać się poprzez przekraczanie granicy w sposób legalny lub wbrew obowiązującym przepisom. Nielegalne przekraczanie granic może przyjąć następujące formy:

a) poprzez przemyt ludzi w pojazdach, przekraczających granicę przez przejście graniczne. Forma jest rzadko praktykowana ze względu na dużą wykrywalność, jednak nie można jej ostatecznie wykluczyć ze względu na połączone techniki działania zorganizowanych grupy przemytniczych. Metody te dotyczą nacisku na funkcjonariuszy SG lub Służby Celnej w postaci przekupstwa, szantażu, gróźb pozbawienia życia funkcjonariuszy lub członków ich rodzin. Nie wyklucza się długofalowego oddziaływania na poszczególnych funkcjonariuszy, z określeniem ich cech osobowości, preferencji, skłonności do uzależnień i dewiacji. Na tej podstawie dobiera się odpowiednie środki, które umożliwiają uwikłanie funkcjonariuszy w działania mafijnych grup przestępczych poprzez np. prostytutkę, narkotyki, alkohol, środki zaspokajające dewiacje i inne;

b) poprzez przekraczanie granicy poza przejściem granicznym (tzw. „zielonej granicy”) drogą lądową. Jest to najczęstszy sposób nielegalnych przekroczeń wschodniej granicy Polski.

c) poprzez przekraczanie granicy poza przejściem granicznym (tzw. „zielonej granicy”) drogą powietrzną. Zazwyczaj wykorzystywane do tej formy są parolotnie, lotnie, szybowce lub śmigłowce. Należy również zwrócić uwagę na najnowsze zdobycze techniki w postaci platform – dronów, na których poprzez lot przemieszczać mogą się pojedynczy ludzie. Stanowi to wyzwanie dla funkcjonariuszy SG ze względu na niewystarczające środki do przeciwdziałania takim przekroczeniom. Dodatkowo należy zauważyć, że SG posiada ograniczenia prawne w stosunku do przekroczeń drogą powietrzną w zakresie użycia broni (nie biorąc pod uwagę jej nieskuteczności). Funkcjonariusze jedynie wykonują śledzenie miejsca lądowania lub zrzutu oraz pościg wsparty blokadą;

d) poprzez przekraczanie granicy ze sfalszowanym dokumentem tożsamości. Ta forma może przybrać różne metody, np. wklejenie do cudzego dokumentu zdjęcia osoby, która przekracza lub dostosowanie dokumentu do prawdziwych danych personalnych (możliwość okazania dwóch dokumentów tożsamości). Kolejną metodą może być przekraczanie granicy z oryginalnym ważnym dokumentem przez osoby podobne do właścicieli dokumentów (dostosowanie wizerunku przekraczającego do zdjęcia w dokumencie).

Kolejnym etapem następującym po nielegalnym przekroczeniu granicy jest znalezienie miejsca pobytu. Na tym etapie wykorzystywany jest czynnik ekonomiczny, czyli wyszukiwanie i wykorzystanie gospodarstw domowych o niskim poziomie życia. Omawiana sytuacja może wskazywać na czynnik materialny, ułatwiający znalezienie i wynajęcie mieszkania bez dokumentów tożsamości. Z drugiej strony pomoc w zakwaterowaniu mogą realizować mniejszości narodowe.

- **Tworzenie lub umacnianie istniejących grup interesu²³**

Wykonawcą skomplikowanych operacji, mających na celu utworzenie lub umacnianie grup interesu, będą służby specjalne w połączeniu ze zorganizowanymi grupami przestępczymi lub przy wykorzystaniu grup mafijnych.

Tworzenie lub umacnianie grup interesu, które mogą wywodzić się z mniejszości narodowych, grup etnicznych lub innych, nie jest procesem gwałtownym i może przebiegać latami. Jednak nasilenie opisywanych działań może nastąpić we wczesnym etapie, stanowiącym często ukrytą (niejawną) część działań.

Środowiskiem sprzyjającym tworzeniu mniejszości narodowych będą regiony wiejskie, małe miejscowości, odosobnione osady i kolonie. Działania te mogą polegać na tworzeniu zaplecza do zasilania wojny hybrydowej poprzez tworzenie uzbrojonych grup o podłożu separatystycznym. Ponadto wysiłek wykonawców skupiony będzie na szkoleniu w zakresie działania w systemie rozpoznania i prowadzenia dywersji w przyszłych działaniach (tworzenie grup dywersyjno-rozpoznawczych).

Opisywanym działaniom może towarzyszyć korumpowanie lokalnych urzędników i wpływanie na ich decyzje. Ważnym czynnikiem działań jest zabezpieczenie finansowe, czyli zasilanie mniejszości narodowej, które może przyjąć formy zaangażowania w nielegalną działalność: przemysł, handel substancjami zabronionymi, handel żywym towarem; stwarzanie środowiska „uciążliwego życia” dla lokalnej narodowej społeczności; tworzenie miejsc typu „weapon cache, savehouse”; stosowanie przemocy fizycznej wobec „niepokornych” w celu zastraszenia.

Pożądanym stanem końcowym dla przeciwnika może być stworzenie środowiska uciążliwego dla życia społeczności narodowej suwerena i doprowadzenie do stopniowego jej wysiedlania i w konsekwencji zaburzenie proporcji mniejszości narodowych (stworzenie paradoksu „mniejszość narodowa w większości”). Efektem opisywanych działań mogą być słabe struktury pododdziałów OT lub brak możliwości ich stworzenia dla stałych rejonów odpowiedzialności (SRO).

Innym sposobem utworzenia środowiska mniejszości narodowej lub zasilania personalnego mniejszości już istniejącej może być wywołanie

²³ Tamże, s. 32.

masowych migracji pod presją do kraju atakowanego. Zjawisko będzie występowało głównie w rejonie nadgranicznym i przy przejściach granicznych.

Jednym z wariantów może być stosowanie miękkiej siły wobec ludności cywilnej (różnorodnej kulturowo i religijnie) w celu zmuszenia do przesiedlenia do państwa atakowanego. Stosowanie presji do przesiedlenia może przybierać formy odcięcia ludności od podstawowych potrzeb życiowych z jednoczesnym tworzeniem ukierunkowanych korytarzy ruchu. Państwo agresor może dostosować do potrzeb działań rozwiązania wspierające proces przesiedleńczy. W praktyce oznacza to organizację specjalnych transportów do rejonów nadgranicznych i zmuszenie przesiedleńców do masowego przekraczania granicy z krajem atakowanym. W następstwie zostaną utworzone obozy uchodźców w państwie atakowanym. Odpowiednie techniki działania (aprowizacja, organizacja „białych konwojów”, przyrzeczenie ziemi) pozwolą na przekształcenie przesiedleńców w grupy niezadowolone. Efektem pożądanym opisywanych działań będzie nasycenie środowiska (dotychczas jałowego), szczególnie w obszarze nadgranicznym państwa atakowanego, grupami interesu (mniejszości narodowych).

- **Tworzenie uzbrojonych grup o podłożu separatystycznym na terytorium suwerena**

Inicjatorem opisywanych działań będą prawdopodobnie służby specjalne, które przy współdziałaniu wojsk specjalnych (WS) przeprowadzą szkolenie i stworzą odpowiednie struktury dowodzenia. W działaniach mogą być wykorzystywane również zorganizowane grupy przestępcze (grupy mafijne).

Działania zmierzające do stworzenia grup separatystycznych będą prowadzone stopniowo, w stosunkowo długim przedziale czasu. Ich intensyfikacja nastąpi po uzyskaniu przewagi informacyjnej i będzie to moment przejścia z fazy ukrytej w jawną.

Rejonem opisywanych działań będzie prawdopodobnie cały obszar nadgraniczny oraz teren, który został zaplanowany przez agresora do zajęcia. Należy zaznaczyć, że potencjalny przeciwnik w „małej wojnie” nie będzie dążył do zajęcia całego terytorium państwa, lecz dokonywał częściowego podziału.

Opisywane działania będą polegały na tworzeniu grup dywersyjno-rozpoznawczych (GDR), milicji obywatelskiej (MO) i ukierunkowanie tych elementów na dezorganizację struktur administracji państwowej i porządku publicznego suwerena. Dodatkowo kontynuowany będzie proces tworzenia struktur grup separatystycznych, szkolenie w obozach szkoleniowych i zasilanie w środki walki. Agresor będzie wykorzystywał techniki przymu-

su: *broń za jedzenie, walczysz z nami lub znikasz*²⁴, zastraszanie i szantaż. Pożądanym efektem w tym etapie będzie stworzenie struktur administracji przyszłej republiki separatystycznej w rejonie spornym, czyli środowiska, w którym utrudnione jest działanie wojsk osłony oraz niemożliwe jest skryte rozwinięcie wojsk operacyjnych lub niemożliwe jest zajęcie rejonów odpowiedzialności obronnej przez wojska operacyjne suwerena.

Jednocześnie należy podkreślić, iż mniejszości narodowe w Polsce wschodniej są stosunkowo nieliczne i obecnie nie stanowią zagrożenia dla bezpieczeństwa militarnego państwa. Szczególnie należy podkreślić, że próba wykorzystania mniejszości narodowych do celów separatystycznych obecnie jest abstrakcją.

- **Ataki terrorystyczne.**

Terroryzm stanowi szczególny rodzaj zagrożenia, gdyż może dotyczyć każdego zagrożenia bezpieczeństwa państwa: politycznego, społecznego, ekonomicznego, ekologicznego, militarnego, hybrydowego. *Terroryzm to synonim zbrodni, która dotyka ludzi zarówno związanych z aparatem władzy, jak też nie mających z polityką nic wspólnego*²⁵.

Terrorystami są ludzie, którzy w imię swoich motywów i celów stosują przemoc i zbrodnię, nie przywiązując wagi do liczby ofiar cywilnych (w tym kobiet i dzieci), czy też skali zniszczeń, jakie powodują swoim działaniem. Istnieją również teorie, że terroryzm jest tylko metodą prowadzenia walki stosowaną przez słabych, nieposiadających odpowiedniego potencjału do prowadzenia walki zgodnej z zasadami międzynarodowego prawa. Przykładem powyższego jest walka prowadzona w warunkach wyraźnej asymetrii sił występujących między stronami konfliktu. Obecnie jednak należy założyć, że terroryzm może odnosić się do działań zorganizowanych przez struktury państwa agresora jako działań podprogowych (w ramach działań hybrydowych), prowadzonych przy pomocy służb lub sił specjalnych. Działania te mogą przybrać formę: zamachów (z użyciem broni palnej, a także bombowych z użyciem materiałów wybuchowych, IED) na ludzi, którzy stoją na drodze do osiągnięcia zakładanych celów (politycznych, militarnych, ekonomicznych). Efektem działania może być wywołanie atmosfery strachu, zamętu, chaosu, zniszczenie elementów ochrony i obrony państwa suwerena. W obrębie granicy państwa obiektami ataku mogą być zarówno ludzie, jak i elementy infrastruktury. Zagrożeni atakami (aktami terroru) mogą być żołnierze (szczególnie WOT), funkcjonariusze Straży Granicznej, Policji, osoby związane z lokalną władzą administracyjną oraz ich rodziny. Ataki na infrastrukturę będą skupione na elementach technicz-

²⁴ Techniki przymusu zaprezentowane przez gen. rez. dr. W. Michalskiego w czasie konferencji organizowanej przez Zakład Działań Wojsk Lądowych i Obrony Terytorialnej nt. *Działania Wojsk Lądowych i Wojsk Obrony Terytorialnej w świetle współczesnych wyzwań i zagrożeń*, ASzWoj, Warszawa, 2017.

²⁵ W. Kopaliński, *Słownik wydarzeń, pojęć i legend XX wieku*, Warszawa, 1999, s. 423.

nych systemu ochrony granicy: wieże obserwacyjne, placówki straży granicznej itp.

- **Destabilizacja systemu ochrony granicy (incydent graniczny, dywersje militarne, zbrojne starcie graniczne, prowokacja militarna)** Polega na stosowaniu powiązanych ze sobą form zagrożeń bezpieczeństwa narodowego, które z dużym prawdopodobieństwem mogą wystąpić w obrębie granicy państwa.

Incydent graniczny należy rozumieć jako rodzaj militarnego zagrożenia bezpieczeństwa narodowego, polegającego na użyciu przemocy zbrojnej w obrębie granicy państwa, jako elementu prowokacji militarnej. Działania będą polegały na stosowaniu *sily twardej* przez zorganizowane formalne lub nieformalne grupy w postaci: zamachów bombowych, napadów na obiekty wojskowe, straży granicznej lub użyteczności publicznej, sabotażu lub dywersji oraz prowokacyjnych starć granicznych. Celem pośrednim działań będzie prawdopodobnie dezorganizacja systemu ochrony granicy, natomiast celem bezpośrednim umożliwienie przeniknięcia na teren suwerena jak największej liczby wojsk specjalnych przeciwnika.

Działania w celu dezorganizacji systemu ochrony granicy mogą przybrać formę: incydentów zbrojnych, prowokacji militarnej, wywołania konfliktów granicznych w postaci zbrojnych starć granicznych. Działania prowokacyjne są ściśle powiązane z działaniami informacyjnymi, których celem jest osiągnięcie akceptacji lub poparcia międzynarodowej opinii publicznej, a także legitymizacja konfliktu zbrojnego.

- **Konflikt lokalny (mała zwycięska wojna)**

To połączone działania w formie walki zbrojnej, w której celem działania agresora jest dążenie do opanowania części terytorium suwerena. Wykonawcy tych działań to wojska specjalne, które po przeniknięciu przez granicę państwa, będą działały jako grupy dywersyjno-rozpoznawcze (GDR) lub zespoły grup dywersyjnych (ZGD). Ponadto z grup interesu mogą być tworzone bojówki paramilitarne oraz milicja obywatelska (MO). Należy podkreślić, iż jedną z najważniejszych cech potencjalnego przeciwnika w działaniach hybrydowych jest brak atrybutów państwowości lub ukryta tożsamość, wskazująca na inne pochodzenie. Takie podejście do działań wyklucza podmiotowość prawa międzynarodowego, osoby nie reprezentują oficjalnie strony państwa agresora. Tego typu przeciwnika, który prowadzi działania w sferze militarnej lub niemilitarnej, można określić następująco:

- prowadzi działania za pomocą wszystkich dostępnych środków;
- nie jest stroną w świetle prawa międzynarodowego;
- nie ma statusu kombatanta;
- obszar prowadzenia działań nie jest określony.

Ponadto walce zbrojnej mogą towarzyszyć lub ją poprzedzać działania informacyjne, walka informacyjna, czyli wszelkie działania informacyjne

w odniesieniu do przeciwnika, prowadzone w celu promowania celu politycznego, gospodarczego lub wojskowego, przy równoczesnym zapewnieniu odpowiedniej ochrony własnych systemów informacyjnych²⁶.

W czasie konfliktu lokalnego, szczególnie w pasie nadgranicznym, nasili się działanie ukierunkowane na wzbranianie rozwinięcia przez suwerena systemu rozpoznania oraz sił osłony. Ponadto przeciwnik dążył będzie do całkowitej destabilizacji sytuacji w rejonie spornym. Następnie poprzez działania psychologiczne, blokowanie, zasadzki, dywersje, rozpoznanie i pozycjonowanie, dążył będzie do uniemożliwienia rozwinięcia wojsk operacyjnych w rejonach odpowiedzialności obronnej. Kolejnym etapem mogą być działania polegające na pozornej interwencji humanitarnej (odpowiedzialności za ochronę), w których pod pretekstem ochrony ludności lokalnej, podejmowane będą działania militarne²⁷.

Możliwe jest również dążenie do wcześniejszego opanowania przez przeciwnika miast (jeszcze w fazie kryzysu) i stworzenie sytuacji, w której zaistnieje konieczność ich wyzwania poprzez uderzenia na skupiska ludności przez siły regularne, powodujące liczne straty wśród własnych obywateli (zastosowanie taktyki *wasze miasta naszą tarczą*²⁸). Ponadto w końcowym etapie konfliktu lokalnego możliwe jest rozmieszczenie przez państwo atakujące części sił zbrojnych, które pod pozorem działań stabilizacyjnych, dokonają okupacji i zajęcia spornego rejonu.

Zarys koncepcji użycia WOT w zwalczaniu zagrożeń hybrydowych granicy państwa

Wojska Obrony Terytorialnej (WOT) jako piąty rodzaj Sił Zbrojnych RP są elementem podsystemu militarnego RP.

Celem utworzenia WOT jest pozyskanie nowych zdolności operacyjnych w zakresie wsparcia wojsk operacyjnych, w szczególności w obszarze prowadzenia działań antydywersyjnych, antyterrorystycznych, antykryzysowych, antydezinformacyjnych, w cyberprzestrzeni, wywiadowczych i rozpoznawczych, patriotycznych i wychowawczych²⁹. Nie należy jednak wykluczać istotnej roli użycia WOT w zakresie wsparcia Straży Granicznej lub przejęcia odpowiedzialności za ochronę granicy państwa, szczególnie w czasie występowania licznych zagrożeń w obrębie granicy i strefy nadgranicznej.

²⁶ P. Gawliczek, J. Pawłowski, *Zagrożenia asymetryczne*, Warszawa, 2003, s. 12.

²⁷ por. A. Antczak-Barzan, Z. Śliwa, R. Zaniewski, *Wojna...*, s. 35.

²⁸ Na podstawie wystąpienia gen. rez. dr W. Michalskiego w czasie konferencji organizowanej przez Zakład Działań Wojsk Lądowych i Obrony Terytorialnej nt. *Działania Wojsk Lądowych i Wojsk Obrony Terytorialnej w świetle współczesnych wyzwań i zagrożeń*, ASzWoj, Warszawa, 2017.

²⁹ https://oko.press/images/2016/09/WOT_PERSPEKTYWY.pdf [dostęp 05.06.2017].

Istotą funkcjonowania WOT jest działanie w stałych rejonach odpowiedzialności (SRO³⁰), które są niezmiennie w każdym stanie gotowości obronnej państwa i odpowiadają podziałowi administracyjnemu państwa. Wykonywanie zadań w SRO zapewni maksymalne wykorzystanie terenu i wsparcie miejscowej ludności. W określonych sytuacjach dopuszczalne jest użycie pododdziałów WOT w rejonach przyległych do SRO. Wstępna koncepcja użycia Wojsk Obrony Terytorialnej zakłada, że SRO poszczególnych szczebli dowodzenia będzie odpowiadał następującym obszarom:

- brygady WOT – 1 województwo;
- batalion WOT – od 3 do 5 powiatów;
- kompania WOT – 1 powiat;
- pluton – 1,2 gminy.

Obecnie dokumenty doktrynalne WOT są w fazie opracowywania i weryfikacji. Podstawowym założeniem jest osiągnięcie zdolności do prowadzenia działań:

- ochronno-obronnych;
- przeciwozpoznawczych;
- przeciwdywersyjnych;
- nieregularnych;
- rozpoznawczych;
- elementów działań informacyjnych i psychologicznych;
- kryzysowych w zakresie zagrożeń niemilitarnych.

Jednocześnie należy zaznaczyć, że współcześnie WOT nie mogą pełnić funkcji usługowej wobec wojsk operacyjnych. Oddziały/pododdziały WOT powinny charakteryzować się wielofunkcyjnością. Powinny być zdolne do prowadzenia działań samodzielnych bądź we współdziałaniu z wojskami operacyjnymi i układem pozamilitarnym³¹.

W czasie pokoju WOT będą realizowały zadania szkoleniowe, które przygotowują oddziały i pododdziały do wymaganych zdolności. Jednocześnie WOT mogą zostać użyte do wsparcia lub zabezpieczenia wojsk operacyjnych, Żandarmerii Wojskowej, a także układu pozamilitarnego, w realizacji następujących zadań:

- przeciwdziałania działaniom informacyjnym. Przeciwdziałanie oddziaływaniu propagandowemu i procesom opiniotwórczym potencjalnego przeciwnika (element walki informacyjnej);
- przeciwdziałania działaniom wywiadowczym i rozpoznawczym;
- przeciwdziałania terroryzmowi;

³⁰ Stały Rejon Odpowiedzialności to rejon przydzielony dowódcy oddziały/pododdziały Wojsk Obrony Terytorialnej, w którym planuje i organizuje oraz prowadzi działania wszelkimi możliwymi środkami dla osiągnięcia celu prowadzonych działań.

³¹ Na podstawie wystąpienia ppłk M. Stachowski w czasie konferencji organizowanej przez Zakład Działań Wojsk Lądowych i Obrony Terytorialnej nt. *Działania Wojsk Lądowych i Wojsk Obrony Terytorialnej w świetle współczesnych wyzwań i zagrożeń*, ASzWoj, Warszawa, 2017.

- przeciwdziałania zagrożeniom dla bezpieczeństwa publicznego (innych niż terroryzm);
- budowania zdolności obronnych w ramach potencjału odstraszania;
- promocji Sił Zbrojnych.

W czasie kryzysu WOT samodzielnie lub we współdziałaniu będą wykonawcami zadań związanymi z ochroną ludności przed skutkami działania katastrof naturalnych, ekologicznych, wywołanych działalnością człowieka oraz awarii technicznych. Ponadto aktów terroru i innych (w tym ochrona mienia oraz usuwanie skutków klęsk żywiołowych, katastrof technicznych i negatywnych aktów społecznych).

Inną ważną funkcją WOT w czasie kryzysu jest przeciwdziałanie działaniom informacyjnym. Przeciwdziałanie oddziaływaniu propagandowemu i procesom opiniotwórczym potencjalnego przeciwnika (element walki informacyjnej), a także przeciwdziałanie posiadany przez przeciwnika zdolnościom wspierającym procesy decyzyjne do realizacji funkcji dowodzenia i kierowania. Ponadto istotne jest przeciwdziałanie narastaniu sytuacji kryzysowej związanej z zagrożeniem militarnym państwa, w tym:

- prowadzenie rozpoznania w SRO i wymiana danych (faktów), informacji i wiadomości rozpoznawczych w ramach systemu rozpoznania;
- wykrywanie i eliminacji obiektów terrorystycznych, sił specjalnych, grup rozpoznawczych, grup dywersyjnych w SRO;
- wykrywanie i eliminowanie grup o podłożu separatystycznym;
- zabezpieczenie procesu mobilizacyjnego rozwinięcia wojsk operacyjnych oraz realizacji procesu osiągnięcia gotowości do podjęcia działań;
- zapewnienie swobody rozwinięcia wojsk operacyjnych w czasie przemieszczania i zajmowania rejonów operacyjnego przeznaczenia (ROP). Realizacja zadań w tym zakresie związana jest głównie z zabezpieczeniem drogowej infrastruktury krytycznej przez WOT w SRO;
- wykrywanie i eliminacja sił specjalnych, grup dywersyjno-rozpoznawczych, które dążą do przekroczenia granicy państwa i infiltracji w głąb jego obszaru;
- ochrona obiektów, instalacji i urządzeń o szczególnym znaczeniu wojskowym (w tym infrastruktury krytycznej państwa);
- przeciwdziałania zagrożeniom społecznym, wywołanym sytuacją kryzysową na tle militarnym, w tym udział w działaniach, mających na celu utrzymanie rygorów związanych z wprowadzeniem stanów nadzwyczajnych: stan wojenny, stan wyjątkowy, stan klęski żywiołowej;
- zabezpieczenie procesu organizacji i zabezpieczenia (w tym ochrony) obozów uchodźców oraz ośrodków zamkniętych dla elementów obcych, zagrażających bezpieczeństwu państwa.

W czasie wojny WOT działa samodzielnie w SRO lub we współdziałaniu z wojskami operacyjnymi, wspierającymi i UPM.

WOT prowadzą rozpoznanie środowiska walki (teren, pogoda, ludność lokalna, przeciwnik) oraz wymianę informacji w zakresie rozpoznania przeciwnika (jego pododdziałów rozpoznawczych, oddziałów wydzielonych i zgrupowań uderzeniowych).

WOT powinny być zdolne do przeciwdziałania zagrożeniom hybrydowym, czyli przeciwdziałania rozpoznaniu i dywersji, atakom na elementy infrastruktury krytycznej, atakom terrorystycznym i innym prowadzonym we wstępnym etapie wojny przez przeciwnika.

Ponadto w przypadku przekroczenia granicy państwa przez wojska operacyjne przeciwnika WOT dezorganizują manewr poprzez oddziaływanie w zorganizowanych *strefach śmierci*³². Powyższe zadanie odniesie większy skutek w przypadku możliwości współdziałania z wojskami operacyjnymi w realizacji uderzeń połączonego wsparcia ogniowego. WOT, podobnie jak pododdziały rozpoznawcze jednostek wojsk operacyjnych, powinny zostać włączone w realizację uderzeń głębokich oraz ocenę skutków tych uderzeń (Battle Damage Assessment). Jednocześnie pododdziały WOT będą wykonywały zadania mające na celu:

- uniemożliwienie wykorzystania przez przeciwnika infrastruktury drogowo-mostowej, z jednoczesnym zabezpieczeniem manewru pododdziałów własnych. W zakresie kontroli mobilności pododdziały OT będą mylić, opóźniać, wzbraniać podejście, kanalizować, obniżać potencjał przeciwnika poprzez budowę zapór inżynieryjnych i wykonywanie niszczeń. Nie wyklucza się oddziaływanie poprzez improwizowane ładunki wybuchowe IED. W zakresie mobilności wojsk własnych będą realizować: rozpoznanie dróg, wydzielanie przewodników, oznaczenie dróg, rozpoznanie i oznaczenie brodów, rozpoznanie i wskazywanie dróg obejścia.

- oddziaływanie poprzez rażenie pododdziałów, elementów i urządzeń zabezpieczających i wspierających przeciwnika, tj. pododdziały, urządzenia i elementy logistyczne, stanowiska dowodzenia, węzły łączności, pododdziały artylerii.

Ważnym aspektem działań WOT w czasie wojny jest wsparcie działania pododdziałów Wojsk Lądowych. Za szczególnie istotne należy uznać zabezpieczenie luk i skrzydeł oddziałów i pododdziałów wojsk operacyjnych. Prowadzenie rozpoznania (dozorowanie, patrolowanie), ochrona obiektów o kluczowym znaczeniu to podstawowe zadania, które umożliwią wojskom operacyjnym prowadzenie nieliniarnych działań taktycznych. Ponadto istotnym zadaniem będzie zwalczanie taktycznych desantów powietrznych oraz morskich poprzez rażenie, pozycjonowanie na potrzeby oddziaływania artylerii i pododdziałów aeromobilnych lub izolację i eliminację.

³² Strefa śmierci (ang. Kill Zone) – odnosi się do wybranego zawczasu rejonu, w którym ze względu na korzystne warunki terenowe, możliwe jest skuteczne rażenie przeciwnika, prowadzące do jego całkowitego obezwładnienia lub zniszczenia.

Zakończenie

Obecnie sytuacja polityczna, społeczna, gospodarcza i militarna w Europie jest niestabilna i nosi znamiona kryzysu. Polska po raz kolejny znalazła się w centrum dwóch różnych zjawisk, które mogą zagrozić wolności naszego państwa. Od strony zachodniej widmo rozprzestrzeniającego się terroryzmu, od wschodniej konflikt militarny w nowej hybrydowej odsłonie. Dlatego wczesna antycypacja zagrożeń bezpieczeństwa granicy państwa pozwoli na uruchomienie odpowiednich procedur i zastosowanie adekwatnych narzędzi do ochrony i obrony. Remedium na zagrożenia hybrydowe (w tym militarne) można uznać powołanie Wojsk Obrony Terytorialnej. WOT, które osiągną zakładane zdolności, staną się skutecznym narzędziem odstraszenia w zakresie opłacalności potencjalnej agresji. Wyrazem siły obronnej powinien być skuteczny, nieprzerwalny i wielowymiarowy opór na terenie całego terytorium państwa. Zasadniczym determinantem powodzenia działań tej formacji jest znajomość terenu i poczucie walki o dom rodzinny (tzw. ojcowiznę). WOT z racji przypisania ich do stałych rejonów odpowiedzialności spełniają ten warunek.

Dlatego pomimo względnie stabilnej sytuacji bezpieczeństwa w Polsce, nie należy zapominać o prawdzie zawartej w sentencji *Si vis pacem, para bellum*.

Bibliografia

1. Andrejew Igor, *Polskie prawo karne w zarysie*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, 1983.
2. Antczak-Barzan Anna, Śliwa Zdzisław, Zaniewski Rafał, *Wojna XXI wieku. Początki wojny trzeciej fali*, VIZJA, Warszawa, 2016.
3. Balawajder Grzegorz, *Granica polsko-czeska w kontekście integracji europejskiej. Różne aspekty standardów europejskich*, UO, Opole, 2003.
4. Balcerowicz Bolesław, *Bezpieczeństwo Militarne*, INP, Warszawa, 2011.
5. Dworecki Stanisław, *Zagrożenia bezpieczeństwa państwa*, AON, Warszawa, 1994.
6. Gawliczek Piotr, Pawłowski Jacek, *Zagrożenia asymetryczne*, AON, Warszawa, 2003.
7. Góralczyk Wojciech, Sawicki Stefan, *Prawo międzynarodowe publiczne w zarysie*, LexisNexis, Warszawa, 2009.
8. Hoffman F.G., *Hybrid Warfare. Challenge and Response*, 2015.
9. Huzarski Michał, *Zmienne podstawy bezpieczeństwa i obronności państwa*, AON, Warszawa, 2009.
10. Jakubczak Ryszard, *Obrona narodowa w tworzeniu bezpieczeństwa III RP*, BELLONA, Warszawa, 2003.

11. Jakubczak Ryszard, *System obrony terytorialnej w zwalczaniu dywersji*, AON, Warszawa, 1996.
12. Jakubczak Ryszard, *Współczesne wojska obrony terytorialnej*, BELLONA, Warszawa, 2002.
13. Jakubczak Ryszard, Gąsiorek Krzysztof, Królikowski Hubert, Marczak Józef, *Działania nieregularne. Element strategii bezpieczeństwa narodowego Polski*, Bellona, Warszawa, 2011.
14. Jehwen Mahda, *Wojna hybrydowa – przetrwać i wygrać*, Charków, 2015.
15. Kondracki Jerzy, *Geografia fizyczna Polski*, Warszawa, 1965.
16. Kopaliński Władysław, *Słownik wydarzeń, pojęć i legend XX wieku*, Warszawa, 1999.
17. *Leksykon wiedzy wojskowej*, MON, Warszawa, 2007.
18. Majchrzak Dariusz, *Bezpieczeństwo militarne Polski*, AON, Warszawa, 2015.
19. McCulloh Timothy, Johnson Richard, *Hybrid Warfare*, JSOU Report 13-4, Florida, 2013.
20. Pawłowski Jacek, *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, AON, Warszawa, 2009.
21. Smith P.J., *Terrorism in the Year 2020: Examining the Ideational, Functional and Geopolitical Trends that Will Shape Terrorism in the Twenty-First Century*, NSDM Department, Newport, USA, March 2008.
22. Sobolewski Grzegorz, *Zagrożenia kryzysowe*, AON, Warszawa, 2011.
23. Sylwestrzak Andrzej, *Historia doktryn politycznych i prawnych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, 1994.
24. *Ustawa z dnia 12 października 1990 r. o ochronie granicy państwowej*, Dz. U. z 1990 r., nr 78, poz. 461.
25. *Ustawa z dnia 12. października 1990 r. o Straży Granicznej*, Dz. U. z 1990 r., nr 171, poz. 1399 z późn. zm.
26. *Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 21 września 2004 roku w sprawie gotowości obronnej państwa*, Dz. U z 2004 r., nr 219, poz. 2218.
27. Wiśniewski Bernard, Jakubczak Ryszard (red.), *System ochrony granicy państwowej Rzeczypospolitej Polskiej. Stan obecny i prognozy na przyszłość*, WSPoI, Szczytno, 2015.
28. Wróblewski Ryszard, *Scenariusze sytuacji kryzysowych oraz wojennych i ich wpływ na planowanie sił zbrojnych państwa – członek NATO, cz.II*, AON, Warszawa, 2000.

Źródła internetowe

1. <http://isap.sejm.gov.pl>.
2. <http://www.bieszczadzki.strazgraniczna.pl>.
3. https://oko.press/images/2016/09/WOT_PERSPEKTYWY.pdf.
4. www.bbn.gov.pl/pl.

ASSESSMENT OF HYBRID THREATS TO THE STATE BORDER IN THE CONTEXT OF USING THE TERRITORIAL DEFENCE FORCES

The state border is a barrier that protects primarily from the external threats that affect the state's security in the political, military, economic, socio-cultural, religious, ecological, and other spheres. The anticipation of probable threats should be understood as their timely and proper identification, which will enable the authorities responsible for state security to react. What is more, taking action will allow preventing or mitigating the effects of hostile activities. Nowadays, the assessment of the multidimensional nature of state threats indicates their hybrid nature. Therefore, it is necessary to bear in mind that the identification of a potential adversary and its modes of operation must be related to achieving actual utilitarian goals, the consequence of which should be the revision of plans in the national security system. The proposed changes may concern the possibility of using the newly created Fifth Armed Forces of the Republic of Poland, namely the Territorial Defence Forces, which can unleash real potential for border protection, especially in states of readiness other than peace.